

Галина Кирпа, Дмитро Чередниченко

СВІТ ВІД А ДО Я

Хрестоматія світової літератури
для початкової школи

Книга друга
Ісландія — Португалія

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 83.3(0)я 721
С24

Світ від А до Я. Хрестоматія світової літератури для початкової школи. У 3-х кн.
С24 Кн. 2: Ісландія — Португалія / Упоряд. Г. Кирпа, Д. Чередниченко. —
Тернопіль: Навчальна книга — Богдан, 2007.— 368 с.

ISBN 978-966-408-168-6

Ця книжка задумувалась дуже давно і мала б прийти до українських дітей водночас із букварем “Материнка” та читанками “Ластівка”, “Біла хата”, “Писанка” і “Зелена неділя” ще у 1992–1993 рр.

Вона мовби починає віконце в розмаїтій широкий світ, багатий на чудову літературу. Завдяки майстерності українських перекладачів чужомовна література стала надбанням нашої культури. Читанка допоможе краще зорієнтуватися в цьому надбанні і стане своєрідним дороговказом і для дітей, і для їхніх батьків.

ББК 83.3(0)я 721

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва.*

ISBN 978-966-408-168-6

© Кирпа Г., Чередниченко Д.,
упорядкування, 2007
© Навчальна книга – Богдан,
макет, художнє оформлення, 2007

ІСЛАНДІЯ

Стефаун ЙОУНСОН

МЕШКАНЦІ ХУТОРА

Уривок із повісті «Сага про малого Х'ялті»

Минає небагато часу, і я трохи звикаю до хутора Теплий Мочар. Але все ж таки інколи дуже сумую за мамою.

Я дедалі краще знайомлюся з мешканцями хутора і краще пізнаю їхню вдачу.

Старий Гельгі веселий і жвавий дідусь. Завжди любить пожартувати. Разом з ним робити щось приємно й легко.

Його дружина Гудрун дуже спокійна, ласкава й привітна. Розмовляти вона не любить, а коли вже щось каже, їй ніхто не заперечує. Навіть Сольвейг мусить погоджуватися з її думкою.

Паллі якийсь дивний. Я його не можу збагнути. На людях він мовчазний, а коли ми вдвох, без кінця торохтить. На жаль, усе на світі влаштоване не так, як би йому хотілося, за винятком того, що належить йому. Авжеж, Паллі має верхового коня — гнідого з білими латками. Ще коли я тільки приїхав на хутір, Паллі розповів мені багато цікавого про свого коня — Красого. Він напрочуд розумний. Має більше глузду, ніж декотрі люди. Чвалом він мчить швидше за будь-якого коня в сідлі. Клузом також біжить найкраще, навдивовижу легко й м'яко. Авжеж, Красий — чудовий кінь.

— Але йому, бідоласі, доводиться страждати через те, що його господар — нужденний злидар, убогий наймит, який не заслуговує навіть того, щоб у нього був добрий кінь, — нарікає Паллі.

Через те Красому ведеться не так гарно, як він заслуговує, через те йому доводиться їсти потерть, тим часом як багаті господарі дають своїм коням найкраще сіно. Паллі розповідає все це не жартома. Мені

здається, що на очах у нього виступають сльози, коли він заводить мову про свого коня.

— А якби ти був господарем, — цікавлюся я, — то давав би Красому найкращого сіна?

— Ще й питаєш! — відповідає Паллі, потім задумується й додає: — Та навряд чи я стану коли господарем.

Паллі має ще й кілька овець. Теж незвичайних. Але їм судилася така сама доля, що й Красому. Вони теж мусять страждати через те, що їхній господар — злидар злидарем. Навіть таке буває, що Паллі доводиться купувати їм харч на інших хуторах. Отак бути наймитом і не мати нічого свого. Працюєш, не покладаєш рук, а тобі платять чорною невдячністю, — ось яка доля в наймита.

Але не вічно він наймитуватиме. Паудла Йоунссона чекає інше життя.

— Що ж ти думаєш робити, коли не хочеш стати господарем? — питаю я.

На це в Паллі вже давно готова відповідь. Він думає податися на південь. До моря. Там і краще платять, і не дивляться на робітника згорда, як тут. Коли так, то й я поїду до моря, як виросту.

Йоуган, господар хутора, дуже відрізняється від Паллі. По-перше, тому, що Йоуган має хутір, а Паллі не має. По-друге, Паллі любить розмовляти зі мною, коли ми самі, а Йоуган не любить. Йоуган звичайно мовчить, як німий, коли ми самі. Я подумав би, що він завжди чогось сердиться, якби не знав, що в нього взагалі така звичка. Але сердиться Йоуган рідко, він мовчить, бо не має чого сказати. Все, що треба, за нього каже Сольвейг. Вона говорить за них обох. Коли вона в доброму гуморі — а добрий гумор у неї буває майже завжди, — вона говорить не вгаваючи і при цьому всміхається. А коли в поганому, то також говорить не вгаваючи, але вже не всміхається. Коли Сольвейг у поганому гуморі, вона люта, мов відьма, і може вилаяти кожного, крім своєї свекрухи Гудрун. Її Сольвейг ніколи не лає і, либонь, саме тому й рідко розмовляє з нею.

Якщо Паллі недалеко й може її почути, Сольвейг полюбляє без кінця торочити, як тепер дорого коштує тримати наймитів та які вони стали вибагливі, і дивуватись, що в Ісландії й досі тримаються хутори. Сольвейг дуже поганої думки й про тих, кому забаглося виїхати з хутора в Рейк'явік. То, мовляв, нікчемні люди. Так само кажуть про

них і решта мешканців хутора: Йоуган, старий Гельгі і Гудрун. А якщо й Гудрун так думає, то це правда. Тому я вже не хочу їхати до моря, коли виросту. Лише Паллі не згоден з ними, але не каже їм цього, тільки його чорний чуб якось дивно їжачиться і він стає ще похмурий на виду, ніж звичайно. Мене Паллі цим трохи дивує. Ніколи він нікому не скаже того, що думає. Наодинці зі мною Паллі самовпевнений, нахваляється сказати Сольвейг бозна-що, але звичайно втрачає відвагу, коли доходить до зустрічі з нею.

Певна річ, я не забув, що через Гельгу дістав недавно ляпаса. Ні, цього я не забув, але вже не гніваюся на неї, бо вона така гарна. Коли я виросту і Гельга також виросте, я попрошу її стати моєю дружиною і цілуватиму її просто в уста, бо ж вона така гарна. Тоді ми будемо жити разом насправді, а не на іграшки, як тепер. Ага, я забув сказати, що трохи вище за сіножаттю, там, де рівнина переходить у пагорби, є довга пласка скеля, схожа на полицю. Нею біжить добре втоптана стежка, що кінчається десь далеко під горою біля літньої загороди для худоби. Я ще там не був. На тій скелі, осторонь від стежки, ми з Гельгою маємо власний хутір. Тобто хутір її, але вона радо прийняла й мене до спілки. Гельга успадкувала той хутір від батька, що мешкав там колись зі своїм братом, ще як вони були дітьми й не мали справжніх хуторів. Поки Гельга заволоділа хутором, він стояв пустою. Власне, це вже не хутір, а руїни хутора, рештки того, що колись було хутором. Там ще лишилась тільки вгрузла в землю хижка, куди насилу можна залізти рачки. Одне слово, ви вже, мабуть, здогадалися, що хутір цей не справжній.

Зветься він Уступ, тому що й ця пласка скеля, і такі самі довколишні скелі називають уступами. Ми з Гельгою вирішили полагодити хату та й інші хутірські будівлі. Бо вони нам дуже потрібні, адже ми маємо багато худоби — тобто рогів і кісток. Ми з Гельгою не злидарі.

Неподалік, на уступі, що весь заріс травою, діти з Західного хутора теж мають хату. Щоправда, тільки двоє хлопців, бо третя, Сігга, вже перестала гратися в хутори. Я ще не розмовляв з тими хлопцями. Вони мене уникають, та я й сам не кваплюсь знайомитися з ними. Гельга, з якою я граюся, вигадала їм дуже влучні прізвиська.

— Адді-верства і Оулі-підсвинок — отак я їх і зву, — каже вона.

Брати зовсім не схожі один на одного, тільки й того, що обидва хлопці. Андреус дивовижно довгий, тонкий і худий. Він дуже жвавий, меткий на язик і має гострі сірі очі. Оулі дивовижно короткий, товстий,

неповороткий, і, щоб сказати кілька слів, йому треба багато часу, бо він дуже занується. Гельга каже, що хоч як негарно сміятися з дурників, часом не можна втриматися, дивлячись на Оулі. Брати завжди тримаються разом — Андреус крокує попереду, а Оулі перевальцем дубає за ним. Але навіщо вони нам?

Благословенна весна йде по землі, зігріває її, і сховані в глибині зернятка дедалі бубнявіють, скидають оболонку, що захищала їх від зимових морозів, і випускають на поверхню тонесенькі пагінці. Все навколо хутора вкривається зеленою травою — і сіножать, і схил гори, і мочар унизу.

Тут, у Теплому Мочарі, сіножать поділена межею між обома хуторами, а пасовисько — наприклад, той самий мочар, — не має межі. Вважається, що пагорби зі східного боку хутора належать Йоуганові, а височина на захід — господареві Західного хутора.

Одного дня, коли ми складаємо біля кошари підсохлий гній у хатки, на східних пагорбах з'являється кілька коней; вони попасом підходять до нашої сіножаті.

— Скоч, Х'ялті, прожени тих шкап із Кам'яного, що приплентались сюди.

Я кидаю з рук плитки підсохлого гною на купу біля старого Гельгі, до якого мене поставлено помічником, і, радий, що можна розважитися, гукаю з подвір'я свого нового приятеля, бурого пса Струся.

Ми обминаємо кошару вище гарячого джерела і опиняємось на стежці. Надворі чудова година, з джерела клубочиться в небо густа пара.

Мені щастить перехопити коней біля нашої сіножаті, обгородженої дротом, завернути їх і погнати на західний бік. Виконавши цю приємну роботу, я повертаюся до кошари і знов беруся підносити старому Гельгі плитки гною, які він складає в хатки.

За хвилину дідусь, кречучи, випростується, підпирає кулаком спину і закладає в ніс пучку тютюну.

— А гляньте-но на тих шибеників! — каже він. — Спритні хлопці. Не пасуть задніх, вже що ні, то ні!

Ми підводимо голови.

Виявляється, що хлопці з Західного хутора перейняли коней, яких я щойно завернув, і знов погнали на наше пасовисько. Тепер обидва хлопці вже біжать додому. Йоуган чекає, поки їх не стане видно, тоді каже мені:

— Прожени-но, Х'ялті, тих коней на другий бік.

Я біжу й проганяю коней. Та не встигаю повернутися до кошари, як Андреус та Оулі знов завертають їх у наш бік.

Ми далі складаємо гній. Якийсь час усі мовчать. Я підношу плитки старому Гельгі, а Гельга допомагає своїй бабусі. Паллі та Йоуган обходяться без помічників. Невже мене більше не пошлють гнати коней?

— Скоч-но ще раз, Х'ялті, і прожени їх, — мовить нарешті Йоуган.

— А доки мені їх гнати? — питаю я.

— За наше поле, — сухо відповідає Йоуган.

Я гукаю Струсю, пускаюсь бігцем і жону коней у бік Західного хутора.

Не встигаю я повернутись назад до кошари, як з'являються Андреус та Оулі й завертають коней у наш бік.

Усі насилу стримують сміх, крім Йоугана. Він удає, що нічого не бачить, і докінчує укладати хатку. Брови в нього насуплені.

Я дивлюся на нього, і мені дуже кортить усміхнутися, проте я не зважуюсь.

— Ну що, парубійку, — підморгує мені старий Гельгі й погладжує бороду, — схоже, що вони присилують тебе здатися. Отож-бо.

Мені трохи неприємно від цих слів, але я не маю що сказати. Завернувши коней, Андреус і Оулі знов біжать додому. Тільки-но їх не стало видно, як Йоуган каже:

— Негайно прожени коней, Х'ялті.

Я тільки цього й чекаю, кидаюсь бігцем до коней разом зі Струсем. І все починається, як перше. Тільки тепер коні стривожені цією не-настанною гонитвою. Я ще не добіг до них, а вони вже повертаються в бік Західного хутора, хвицаючи задніми ногами.

Зі свого хутора з'являються обидва брати; з ними їхній собака Зубань. Відразу видно, що вони задумали: хочуть випередити коней і звести всю мою роботу нанівець.

Мені це зовсім не подобається. Тому я мчу, як вітер, і коні, що вже трохи заспокоїлись, знов пускаються вчвал. Андреус також показує, на що здатні його довгі ноги, і присадкуватий Оулі не встигає за ним. Він, засапавшись, біжить ззаду і лає мене на всі заставки своєю дивною мовою.

На жаль, я бачу, що Андреус уже випереджає і мене, і коней. Він вимахує руками й верещить не своїм голосом. Вигляд у нього дуже войовничий. Та дарма, коні його не слухають. Вони обминають

Андреуса з обох боків і не стишують бігу, аж поки не опиняються далеко на височині за Західним хутором.

А ми з Оулі стаємо один проти одного. Я знаю, що переді мною ворог. Настала хвилина, коли треба захищати своє життя. Оулі аж почорнів із люті. Я не заперечуватиму, що трохи боюся його, і зовсім не певен, чи серце моє не сховалося в п'яти. В мене дрижать коліна, та й увесь я тремчу. Єдина втіха, що люди біля кошари бачать нас і все, що тут відбувається.

Оулі хапає каменяку і зважає її в руці. Я нітрохи не сумніваюся, в кого він хоче її шпурнути. Правда, він ще досить далеко від мене і, мабуть, тому не шпурляв каменяки, а лише кричить:

— Т-т-ти, клятений д-д-дурню! Т-т-тебе т-т-треба вбити!

Я вважаю, що не варто йому відповідати. Я знаю, що легко впораюся з Оулі, якщо тільки він перший не приголомшить мене своєю каменякою. Але до нас підбігає Андреус. Він теж лютий, бо йому не пощастило завернути коней.

— Кинь камінь, Оулі! — гукає він. — Я сам віддухопелю цього йолопа! Кинь камінь, чуєш!

Тієї миті в мене зроджується несподівана надія на щасливий кінець. Річ у тім, що з нами є собаки, які теж ворогують один з одним. Кожен з них вважає, що на світі немає гіршого пса за його супротивника і що він причина всіх його злигоднів. Через це вони люто ненавидять один одного і ніколи не пропускають нагоди зчепитися. А тепер якраз є така нагода. Випередивши нас, вони накидаються один на одного, гавкають, гарчать, як завжди, коли собаки зчиняють гризню.

Андреус, мабуть, боїться, що його Зубань слабший, бо, замість напасти на мене, береться розбороняти собак. При цьому так лається, як тільки здатен. Це мене врятовує. Коли собаки нарешті розбігаються, Андреус уже трохи холоне, та й вичерпує запас лайливих слів. Тому він лише хапає мене за барки і, добряче труснувши, питає:

— Що це таке? Чому ти весь час завертаєш коней на татів бік?

— Так, ч-ч-чому ти весь час з-з-заверт-т-таєш к-к-к-коней на т-т-татів бік?

Я відповідаю, що мені наказано прогнати коней, бо вони з хутора Кам'яного.

— Мовчи! — кричить Андреус. — Тебе це не стосується, хай навіть вони з Кам'яного!

— Т-т-так, т-т-тебе це зовсім н-не стосується! — докидає Оулі.

Я заявляю, що не розумію, чому це мене не стосується, і дивлюся просто в сірі очі Андреуса. Я не сказав би, що з великою любов'ю.

Потім, різко шарпонувшись, вирываюся з його рук. Тепер я вільний, але мені цього мало. Я так ненавиджу цю верству, що, не думаючи про наслідки, гачу його кулаком у ніс. Тоді кидаюся навтіки.

Але не встигаю далеко відбігти: Андреус відразу наздоганяє мене. Адже в нього такі довгі ноги! Андреус тепер страшний на вигляд: із носа в нього юшить кров. Та він думає не про кров, а про те, щоб помститися. І починається бійка.

Ми б'ємося не на життя, а на смерть. Мабуть, в Андреуса мало надії вийти переможцем, але йому підстигає допомога. Саме тоді, коли мені щастить підбити його під себе, прискакує засапаний Оулі і гилить мене ногою в спину. Потім хапає за комір, і я починаю задихатися.

Поки ми отак шарпаємось, надходить Йоуган.

— Що тут діється? — сердито питає він.

Ми перестаємо битись і зводимось на ноги. В Андреуса вже не тече з носа кров, та ми обидва замащені нею. Перший озивається Оулі.

— Це він п-почав. Адді, м-мій брат, н-не по-починав.

— Мовчи, Бога ради! Гайда додому, шибеники! Ходімо, Х'ялті! — каже Йоуган, простягаючи мені руку.

Брати, мабуть, присоромлені своєю поразкою; вони нерішуче топчуться на місці.

— Я скажу татові, щоб він відшмагав тебе дубцем, — мовить Андреус.

Мабуть, його слова звернені до мене, а не до Йоугана. Але на них відповідає Йоуган.

— Дивись, щоб тебе не відшмагали, хлопче. Хіба це батько звелів вам ганяти коней?

— Ні, тато робить загороду на пасовиську в ущелині, — відповідає Андреус. — Але ви не маєте права пускати коней на нашу землю, хоч його й немає вдома.

— Не втручайся не в свої справи і не верзи дурниць, — гримає на нього Йоуган.

— Я однаково уб'ю т-т-того бо-бовдура, як він п-п-попадеться м-мені під руку! — занікується Оулі і злісно поглядає на мене.

— Ану, гайда додому! — суворо наказує Йоуган.

Брати, похнюпившись, рушають до свого хутора. Йоуган також веде мене додому, аж до самої хати.

— Умийся, синку, — каже він, — а тоді можете з Гельгою погратися, поки будете навіщось потрібні.

— Хочеш хліба зі свіжим масельцем? — напрочуд ласкаво питає Сольвейг.

Звичайно, хочу. І, змивши з себе бруд, я починаю всмак наминати хліб. Я відчуваю, що тепер доскочив ласки, і серце моє сповнює радість.

— Ну, Х'ялті, — каже Сольвейг, — як ти гадаєш, у нас тобі не буде нудно?

— Ні, ні, — відповідаю я.

Вона всміхається і плече мене по маківці.

— От і добре, синку. А я постараюся, щоб ти якось побачився зі своєю мамою.

Отже, не можна сказати, що моє знайомство з Оулі та Андреусом почалося дуже гарно. Ба навіть я нажив собі в обох братах смертельних ворогів. Але хоч там що, а настрої у мене чудовий, коли ми з Гельгою біжимо до нашого хутора на пласкій скелі. В нас там дуже багато роботи, бо хутір занедбаний. Наші вівці, корови, коні та інша худоба розбрелися, хата й решта будівель завалилися, на подвір'ї — нелад. Тож не дивно, що ми швидко замашуємо руки в глину. Щастя, що в домі є така добра господиня, як Гельга. Вона ошадлива, хазяйновита і вміє пекти хліб та пиріжки з глини, замісивши їх на воді.

Переклала Ольга Сенюк

Стефаун Йоунсон (1905–1966) — визначний ісландський письменник.

«Ісландський народ невеликий — усього сто вісімдесят тисяч чоловік, — але він палко любить свою країну та її сувору красу. Протягом довгих похмурих сторіч ісландці жили в жорстоких злиднях і нестатках. У країні шаленіли голод та епідемії, які часто забирали майже третину всього населення. Та найбільшим лихом для Ісландії був національний гніт. Понад шість з половиною сторіч данські королі й феодали грабували й гнобили ісландський народ, але зламати його їм так і не пощастило. Всупереч нама-

ганням володарів-данців ісландці зуміли зберегти свої звичаї і свою давню мову, ту саму, якою колись розмовляли всі мешканці Скандинавії. Довго, дуже довго тривала героїчна боротьба за волю, і вона закінчилася перемогою Ісландії...

Я намагався створити книжку, яка прищепила б дітям смак до доброї літератури... Повісті для дітей треба писати так, щоб вони були цікаві їм для юнацтва. Саме такою задумана книжка про малого Х'ялті...»

Стефаун Йоунсон

Прочитаймо:

Стефаун Йоунсон. Сага про малого Х'ялті.